

ระบบการสอนสังคมศึกษาวิชาพระพุทธศาสนาตามหลักพุทธวิธีการสอน 4 ประการ
สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา
มัธยมศึกษาพิจิตร จังหวัดพิจิตร

A Teaching System for Social Studies, Specifically Buddhism, based on
the Four Buddhist Teaching Methods, for Lower Secondary School
Students in the Phichit Secondary Education Area,
Phichit Province

พระครูสิริปริยัตโยดม (ไวยวัฒน์)*

Phrakrusiripariyatyodom (Waiyuwat)

พระมหาสมบุญ สุธมโม

Phramaha Somboon Sudhammo

ชวาล ศิริวัฒน์

Chaval Siriwat

สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา

คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Program in Teaching Social Studies,

Faculty of Education, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Corresponding author, e-mail: Mathee1971@gmail.com*

วันที่รับบทความ (Received): 11 พฤษภาคม 2569

วันที่แก้ไขบทความ (Revised): 1 มิถุนายน 2569

วันที่ตอบรับบทความ (Accepted): 5 มิถุนายน 2569

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาองค์ความรู้ทั่วไปของระบบการสอนสังคมศึกษาวิชาพระพุทธศาสนาตามหลักพุทธวิธีการสอน 4 ประการ 2) พัฒนางค์ความรู้ทั่วไปของระบบการสอน 3) ประเมินหรือรับรองระบบการสอน และ 4) เสนอแนวทางการประยุกต์ใช้ระบบการสอน การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยและพัฒนา (R&D) โดยศึกษาจากเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และการวิจัยภาคสนาม กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา หลวงพ่อเพชรวิทยา จังหวัดพิจิตร จำนวน 38 รูป และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ผู้บริหารและครูผู้สอน จำนวน 9 รูป/คน ซึ่งได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถาม และแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง ซึ่งผ่านการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาและความเชื่อมั่นแล้ว การวิเคราะห์ข้อมูลใช้ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า 1) การจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในปัจจุบันยังเน้นการบรรยาย และการท่องจำ ส่งผลให้ผู้เรียนขาดการคิดวิเคราะห์และการประยุกต์ใช้หลักธรรมในชีวิตประจำวัน จึงมีความจำเป็นในการพัฒนาระบบการสอนที่สอดคล้องกับบริบทผู้เรียนในยุคปัจจุบัน 2) สามารถพัฒนาระบบการสอน “BCK Model” โดยบูรณาการหลักพุทธวิธีการสอน 4 ประการ ได้แก่ สันติสนทนา สมาทปนา

สมุตเตจนา และสัมปหังสนา ร่วมกับแนวคิดการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ ทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วมและสามารถเชื่อมโยงหลักธรรมสู่การปฏิบัติได้ 3) ผลการประเมินระบบการสอนพบว่ามีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งด้านองค์ประกอบของระบบ กิจกรรมการเรียนรู้ สื่อและนวัตกรรม รวมถึงความเป็นไปได้ในการนำไปใช้จริง และ 4) แนวทางการประยุกต์ใช้ควรส่งเสริมให้ครูนำ “BCK Model” ไปใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ส่งเสริมการคิดวิเคราะห์ การมีส่วนร่วม และการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม ควบคู่กับการใช้สื่อและเทคโนโลยีทางการศึกษาที่เหมาะสมกับผู้เรียน ในศตวรรษที่ 21

คำสำคัญ: ระบบการสอน; วิชาพระพุทธานุสา; พุทธวิธีการสอน 4 ประการ; โรงเรียนพระปริยัติธรรม

Abstract

The objectives of this research were to: 1) study the general body of knowledge regarding a social studies teaching system in Buddhist studies based on the Four Buddhist Teaching Methods; 2) develop the body of knowledge of the teaching system; 3) evaluate and validate the teaching system; and 4) propose guidelines for the application of the teaching system. This study employed a Research and Development (R&D) approach through documentary research, related studies, and field research. The sample group consisted of 38 lower secondary school students from Luangpho Phet Wittaya Phrapariyattidhamma School, Pichit Province. Key informants included 9 administrators and teachers selected through purposive sampling. The research instruments consisted of questionnaires and structured interviews, which were tested for content validity and reliability. Data were analyzed using frequency, percentage, mean, standard deviation, and content analysis.

The findings revealed that: 1) the current instruction of Buddhism subjects mainly emphasized lecturing and memorization, resulting in limited analytical thinking and inadequate application of Buddhist principles in daily life among learners. Therefore, it was necessary to develop a teaching system appropriate to contemporary learner contexts; 2) the “BCK Model” teaching system was successfully developed by integrating the four Buddhist teaching methods, namely: Sandassana, Samadapana, Samuttejana, and Sampahangsana with constructive learning concepts, enabling learners to participate actively and apply Buddhist principles in practice; 3) the evaluation results indicated that the developed teaching system was appropriate at the highest level in terms of system components, learning activities, media and innovation, as well as practical applicability; and 4) the application guidelines suggested that teachers should implement the “BCK Model” in learner-centered activities that promote analytical thinking, participation, morality, and ethics alongside the appropriate use of educational media and technology for twenty-first century learners.

Keywords: Teaching System; Buddhist Studies; Four Buddhist Teaching Methods; Buddhist Scripture School

บทนำ

การจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม มีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาผู้เรียนทั้งด้านความรู้ คุณธรรมจริยธรรม และการดำรงชีวิตในสังคมอย่างเหมาะสม โดยมุ่งส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน รวมถึงพัฒนาความคิดวิเคราะห์ การตัดสินใจ และการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสันติสุข สอดคล้องกับเป้าหมายของการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนดี คนเก่ง และมีความสุข (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551) การจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในปัจจุบันยังประสบปัญหาในหลายด้าน โดยเฉพาะรูปแบบการสอนที่เน้นการบรรยายและการท่องจำมากกว่าการส่งเสริมกระบวนการคิดและการมีส่วนร่วมของผู้เรียน ส่งผลให้ผู้เรียนขาดความเข้าใจเชิงลึก และไม่สามารถนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ในชีวิตจริงได้อย่างเป็นรูปธรรม (ธนัชพร เกตุคง และพระครูอนุกุลกัลยาณกิจ, 2567) นอกจากนี้การเปลี่ยนแปลงของสังคมและเทคโนโลยีในยุคดิจิทัลส่งผลให้ผู้เรียนมีลักษณะการเรียนรู้ที่แตกต่างจากอดีต การจัดกิจกรรมการเรียนรู้และการใช้สื่อการสอนจำเป็นต้องมีความทันสมัย สอดคล้องกับบริบทของผู้เรียน และส่งเสริมการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) เพื่อกระตุ้นความสนใจและการมีส่วนร่วมของผู้เรียนอย่างแท้จริง (เมธิณี วงศ์วานิช, 2558) ทั้งนี้แนวคิดพุทธวิธีการสอนของพระพุทธเจ้า ซึ่งประกอบด้วย สันติสนา สมาทปนา สมุตเตสนา และสัมปหังสนา ถือเป็นหลักการสอนที่มุ่งเน้นการอธิบายให้เข้าใจอย่างแจ่มแจ้ง การสร้างแรงจูงใจ การเร้ากำลังใจ และการสร้างบรรยากาศแห่งความสุขในการเรียนรู้ ซึ่งสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการจัดการเรียนรู้ในยุคปัจจุบันได้อย่างเหมาะสม (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2546)

โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา เป็นสถานศึกษาที่มีบทบาทสำคัญในการจัดการศึกษาทางพระพุทธศาสนาควบคู่กับการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อพัฒนาพระภิกษุสามเณรให้เป็นผู้มีความรู้คู่คุณธรรมและเป็นศาสนทายาทที่ดีของพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะในเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพิจิตร จังหวัดพิจิตร ซึ่งยังพบปัญหาด้านการจัดการเรียนการสอนที่ขาดรูปแบบการสอนที่ส่งเสริมการคิดวิเคราะห์ การลงมือปฏิบัติ และการประยุกต์ใช้หลักธรรมในชีวิตประจำวันอย่างเป็นระบบ ผู้เรียนส่วนใหญ่ยังคุ้นชินกับการเรียนแบบรับฟังมากกว่าการมีส่วนร่วม ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการเรียนรู้และการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์

จากสภาพปัญหาและความสำคัญดังกล่าว ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาระบบการสอนสังคมศึกษาวิชาพระพุทธศาสนาตามหลักพุทธวิธีการสอน 4 ประการ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น เขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพิจิตร จังหวัดพิจิตร โดยมุ่งศึกษาสภาพองค์ความรู้ พัฒนาระบบการสอน ประเมินความเหมาะสมของระบบ และเสนอแนวทางการประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับบริบทการจัดการเรียนรู้ในปัจจุบัน การวิจัยครั้งนี้ใช้กระบวนการวิจัยและพัฒนา (Research and Development: R&D) โดยศึกษาจากเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และการวิจัยภาคสนาม กลุ่มเป้าหมายประกอบด้วยนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา หลวงพ่อเพชรวิทยา จังหวัดพิจิตร จำนวน 38 รูป และผู้บริหารรวมถึงครูผู้สอน จำนวน 9 รูป/คน เพื่อพัฒนารูปแบบการสอนที่สามารถส่งเสริมทั้งความรู้ คุณธรรม และทักษะการดำเนินชีวิตของผู้เรียนได้อย่างเป็นรูปธรรมและยั่งยืน

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาองค์ความรู้ทั่วไปของระบบการสอนสังคมศึกษาวิชาพระพุทธศาสนาตามหลักพุทธวิธีการสอน 4 ประการ

2. เพื่อศึกษาเพื่อพัฒนาองค์ความรู้ทั่วไปของระบบการสอนสังคมศึกษาวิชาพระพุทธศาสนาตามหลักพุทธวิธีการสอน 4 ประการ
3. เพื่อพัฒนาองค์ความรู้ทั่วไปของระบบการสอนสังคมศึกษาวิชาพระพุทธศาสนาตามหลักพุทธวิธีการสอน 4 ประการ
4. เพื่อเสนอแนวทางการประยุกต์ใช้ระบบการสอนสังคมศึกษาวิชาพระพุทธศาสนาตามหลักพุทธวิธีการสอน 4 ประการ

การทบทวนวรรณกรรม

การวิจัยเรื่อง “ระบบการสอนสังคมศึกษาวิชาพระพุทธศาสนาตามหลักพุทธวิธีการสอน 4 ประการ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพิจิตร จังหวัดพิจิตร” ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเอกสาร แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้เป็นฐานองค์ความรู้ในการพัฒนาระบบการสอนให้สอดคล้องกับบริบทของการจัดการเรียนรู้ในปัจจุบัน โดย 1) การทบทวนวรรณกรรมครอบคลุมทั้งบริบทพื้นที่การศึกษา 2) แนวคิดด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา 3) แนวคิดระบบการสอน แนวคิดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 และ 4) แนวคิดด้านนวัตกรรมการศึกษา

จากการศึกษาบริบทพื้นที่การศึกษา พบว่า โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาเป็นสถานศึกษาที่มุ่งจัดการศึกษาทางพระพุทธศาสนาควบคู่กับการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อพัฒนาพระภิกษุสามเณรให้มีทั้งความรู้ทางธรรมและความรู้ทางโลก โดยเน้นการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม และการดำรงตนตามหลักไตรสิกขา ได้แก่ ศีล สมาธิ และปัญญา อย่างไรก็ตาม การจัดการเรียนการสอนในปัจจุบันยังคงประสบปัญหาด้านรูปแบบการสอนที่เน้นการบรรยายและการท่องจำมากกว่าการส่งเสริมการคิดวิเคราะห์ และการมีส่วนร่วมของผู้เรียน ส่งผลให้ผู้เรียนไม่สามารถประยุกต์ใช้หลักธรรมในการดำเนินชีวิตได้อย่างเป็นรูปธรรม ในด้านแนวคิด ทฤษฎี และหลักการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พบว่า พระพุทธเจ้าทรงใช้ “พุทธวิธีการสอน 4 ประการ” ได้แก่ สันตัสสนา สมาทปนา สมุตเตชชา และสัมปหังสนา ซึ่งเป็นกระบวนการสอนที่มุ่งเน้นการอธิบายให้เข้าใจอย่างแจ่มแจ้ง การจูงใจให้เห็นคุณค่า การเร้ากำลังใจ และการสร้างความสุขในการเรียนรู้ หลักการดังกล่าวถือเป็นรูปแบบการสอนที่ส่งเสริมการเรียนรู้ทั้งด้านสติปัญญา คุณธรรม และทัศนคติของผู้เรียนอย่างเป็นองค์รวม (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2546) นอกจากนี้ แนวคิดเกี่ยวกับระบบการสอนยังชี้ให้เห็นว่า การจัดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพจำเป็นต้องมีองค์ประกอบที่เชื่อมโยงกันอย่างเป็นระบบ ได้แก่ ปัจจัยนำเข้า กระบวนการ ผลลัพธ์ และข้อมูลย้อนกลับ เพื่อให้เกิดการพัฒนาและปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง (ชัยยงค์ พรหมวงศ์, 2545)

สำหรับแนวคิดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 พบว่า การจัดการเรียนรู้ควรมุ่งเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ส่งเสริมการคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหา การสื่อสาร การทำงานร่วมกัน และการเรียนรู้ผ่านการลงมือปฏิบัติจริง (Active Learning) โดยใช้สื่อ เทคโนโลยี และนวัตกรรมที่สอดคล้องกับบริบทของผู้เรียนในยุคดิจิทัล (เมธินี วงศ์วานิช, 2558) ขณะเดียวกัน แนวคิดเกี่ยวกับนวัตกรรมแห่งการเรียนรู้เชิงพุทธได้เสนอให้บูรณาการหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเข้ากับกระบวนการจัดการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาผู้เรียนทั้งด้านความรู้ ความคิด และคุณธรรมควบคู่กัน

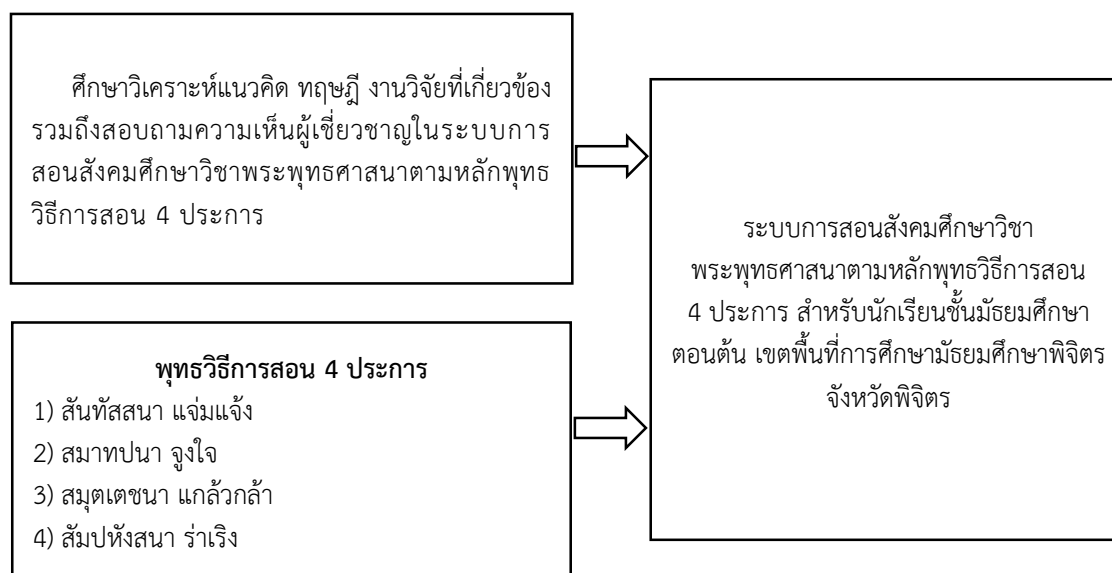
จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า มีงานวิจัยจำนวนมากที่ศึกษาการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา การพัฒนาระบบการสอน และการประยุกต์หลักพุทธธรรมในการเรียนการสอน เช่น การศึกษาของ ชนิสรา อริยะเดช (2563) ที่พบว่าจัดการเรียนรู้ตามแนวทฤษฎีการสร้างความรู้บูรณาการหลักไตรสิกขาสามารถส่งเสริมการคิดวิเคราะห์และการแก้ปัญหาของผู้เรียนได้ รวมถึงการศึกษาของ

พระมหาสาธิต เมธีจรรยาภรณ์, (2561) ที่ชี้ให้เห็นว่าการจัดการเรียนรู้ตามหลักพุทธธรรมช่วยพัฒนาทักษะทางปัญญาและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียน อย่างไรก็ตาม จากการสืบค้นวรรณกรรมยังไม่พบการศึกษาที่มุ่งพัฒนาระบบการสอนสังคมศึกษาวิชาพระพุทธศาสนาโดยบูรณาการ “พุทธวิธีการสอน 4 ประการ” เข้ากับแนวคิดระบบการสอนและการเรียนรู้เชิงรุกสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นในบริบทของโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาโดยตรง

ดังนั้น การวิจัยครั้งนี้จึงมีความสำคัญในเชิงวิชาการและเชิงปฏิบัติ เนื่องจากการพัฒนาระบบการสอนที่บูรณาการหลักพุทธวิธีการสอน 4 ประการเข้ากับแนวคิดการจัดการเรียนรู้สมัยใหม่เพื่อส่งเสริมทั้งผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน คุณธรรมจริยธรรม และทักษะการดำเนินชีวิตของผู้เรียนอย่างเป็นระบบ อันจะนำไปสู่การสร้างองค์ความรู้ใหม่ด้านนวัตกรรมจัดการเรียนรู้เชิงพุทธที่เหมาะสมกับบริบทของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 ต่อไป

กรอบแนวคิดการวิจัย

งานวิจัยนี้ ได้กำหนดกรอบแนวคิดในการศึกษาวิจัยเรื่อง “ระบบการสอนสังคมศึกษาวิชาพระพุทธศาสนาตามหลักพุทธวิธีการสอน 4 ประการ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพิจิตร จังหวัดพิจิตร” สามารถสรุปกรอบแนวคิด โดยมีรายละเอียดดังนี้

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยเรื่อง “ระบบการสอนสังคมศึกษาวิชาพระพุทธศาสนาตามหลักพุทธวิธีการสอน 4 ประการ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพิจิตร จังหวัดพิจิตร” เป็นการวิจัยและพัฒนา (Research and Development: R&D) มุ่งศึกษาพัฒนา และประเมินระบบการสอนที่บูรณาการ หลักพุทธวิธีการสอน 4 ประการ เพื่อให้เหมาะสมกับบริบทการจัดการเรียนรู้ของโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา โดยดำเนินการวิจัยทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพควบคู่กัน ประชากรและกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา หลวงพ่อเพชรวิทยา จังหวัดพิจิตร ปีการศึกษา 2568 จำนวน 38 รูป ซึ่งใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เนื่องจากเป็นกลุ่มเป้าหมายที่มีลักษณะตรงตามวัตถุประสงค์ของ

การวิจัย และเป็นผู้เรียนที่อยู่ในบริบทของการจัดการเรียนรู้วิชาพระพุทธศาสนาโดยตรง ส่วนผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา ประธานหลักสูตร และครูผู้สอน จำนวน 9 รูป/คน ซึ่งได้มาจากการเลือกแบบเจาะจงเช่นเดียวกัน เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับสภาพปัญหา แนวทางการจัดการเรียนรู้ และการประเมินระบบการสอนที่พัฒนาขึ้น เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย 1) แบบสอบถามเกี่ยวกับความคิดเห็นต่อระบบการสอนสังคมศึกษาวิชาพระพุทธศาสนาตามหลักพุทธวิธีการสอน 4 ประการ ซึ่งมีลักษณะเป็นแบบมาตราประมาณค่า 5 ระดับ และ (1) ศึกษา เอกสาร หนังสือ ตำราวิชาการ วารสารและงานวิจัยต่างๆ (2) กำหนดกรอบแนวคิดในการสร้างเครื่องมือ (3) สร้างเครื่องมือจากกรอบเนื้อหา ในนิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย (4) สร้างแบบสอบถามฉบับร่างให้ครอบคลุมเนื้อหาเกี่ยวกับ ระบบการสอนสังคมศึกษาวิชาพระพุทธศาสนาตามหลักพุทธวิธีการสอน 4 ประการ (5) นำแบบสอบถามที่สร้างเสร็จแล้ว เสนอประธานที่ปรึกษาชุมชนนิพนธ์และกรรมการที่ปรึกษา เพื่อตรวจสอบ รับการแนะนำและปรับปรุงแก้ไข (6) เสนอร่างเครื่องมือการวิจัยต่อผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 ท่าน (7) นำแบบสอบถามที่ผู้เชี่ยวชาญให้ข้อเสนอแนะเสนอประธานที่ปรึกษาชุมชนนิพนธ์และกรรมการที่ปรึกษา (8) นำเครื่องมือที่ตรวจสอบแล้วไปทดลองใช้ (Try out) กับกลุ่มตัวอย่าง (9) นำเครื่องมือที่แก้ไขปรับปรุงสมบูรณ์ ไปเก็บรวบรวม 2) แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างสำหรับผู้บริหารและครูผู้สอน เพื่อศึกษาข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้และแนวทางการประยุกต์ใช้ระบบการสอนมี 2 ตอน ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผู้ตอบแบบสอบถาม ตามลักษณะของคำถามเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check list) โดยถามเกี่ยวกับเพศ อายุ มัธยมศึกษาชั้นปี การศึกษาทางธรรม และอาชีพของบิดามารดา ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับ ระบบการสอนสังคมศึกษาวิชาพระพุทธศาสนาตามหลักพุทธวิธีการสอน 4 ประการ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น เขตพื้นที่การศึกษา มัธยมศึกษาพิจิตร จังหวัดพิจิตร โดยศึกษากระบวนการสอนสังคมศึกษาวิชาพระพุทธศาสนา ตามหลักพุทธวิธีการสอน 4 ประการ คือ 1) สันติสนา อธิบายให้เห็นชัดแจ้ง 2) สมาทปนา ชักจูงให้เห็นจริงจนยอมรับเอาไปปฏิบัติ 3) สมุตเตชนา เราใจให้เกิดความกล้าหาญ 4) สัมปหังสนา มีวิธีสอนที่ช่วยให้ผู้ฟังร่าเริงเบิกบาน ฟังไม่เบื่อ โดยใช้แนวทางการสร้างเครื่องมือของ ลิเคิร์ต (Likert's scale) แบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) แบ่งเป็น 5 ลำดับ มีความหมาย ดังนี้

ระบบการสอนสังคมศึกษาวิชาพระพุทธศาสนา	ระดับมากที่สุด	ค่าเท่ากับ 5
ระบบการสอนสังคมศึกษาวิชาพระพุทธศาสนา	ระดับมาก	ค่าเท่ากับ 4
ระบบการสอนสังคมศึกษาวิชาพระพุทธศาสนา	ระดับปานกลาง	ค่าเท่ากับ 3
ระบบการสอนสังคมศึกษาวิชาพระพุทธศาสนา	ระดับน้อย	ค่าเท่ากับ 2
ระบบการสอนสังคมศึกษาวิชาพระพุทธศาสนา	ระดับน้อยที่สุด	ค่าเท่ากับ 1

ตอนที่ 3 แบบสอบถามปลายเปิด (Open ended Question) ให้ผู้ตอบแบบสอบถามแสดงความคิดเห็นเพิ่มเติมเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะแนวทางเกี่ยวกับระบบการสอนสังคมศึกษาวิชาพระพุทธศาสนาตามหลักพุทธวิธีการสอน 4 ประการ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น เขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพิจิตร จังหวัดพิจิตร โดยการศึกษาพุทธวิธีการสอน 4 ประการ คือ 1) นทสนา อธิบายให้เห็นชัดแจ้ง 2) สมาทปนา ชักจูงให้เห็นจริงจนยอมรับเอาไปปฏิบัติ 3) สมุตเตชนา เราใจให้เกิดความกล้าหาญ 4) สัมปหังสนา มีวิธีสอนที่ช่วยให้ผู้ฟังร่าเริง เบิกบาน ฟังไม่เบื่อ ทั้งนี้ เครื่องมือวิจัยได้รับการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) โดยผู้ทรงคุณวุฒิ และหาค่าความเชื่อมั่นก่อนนำไปใช้เก็บรวบรวมข้อมูลจริง การเก็บรวบรวมข้อมูลดำเนินการเป็น 3 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นตอนที่ 1 ศึกษา เอกสาร แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อสังเคราะห์องค์ความรู้และกำหนดกรอบแนวคิดการวิจัย ขั้นตอนที่ 2 เก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามโดยใช้แบบสอบถามกับกลุ่มนักเรียน และสัมภาษณ์เชิงลึก

ผู้บริหารและครูผู้สอน เพื่อศึกษาสภาพปัญหา ความต้องการ และความคิดเห็นต่อระบบการสอน และขั้นตอนที่ 3 นำข้อมูลที่ได้มาพัฒนาระบบการสอน “B C K Model” พร้อมทั้งประเมินความเหมาะสมของระบบโดยผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 10 ท่าน

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณใช้สถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) เพื่ออธิบายความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถาม ส่วนข้อมูลเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยการจัดหมวดหมู่ข้อมูล การตีความ และการสังเคราะห์สาระสำคัญ เพื่อให้ได้ข้อค้นพบที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย ทั้งนี้ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลถูกนำมาใช้ในการพัฒนา ปรับปรุง และประเมินประสิทธิภาพของระบบการสอนให้มีความเหมาะสมและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้จริงในบริบทของการจัดการเรียนรู้วิชาพระพุทธศาสนาในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นต่อไป

สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “ระบบการสอนสังคมศึกษาวิชาพระพุทธศาสนาตามหลักพุทธวิธีการสอน 4 ประการ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพิจิตร จังหวัดพิจิตร” เป็นการวิจัยและพัฒนา (Research and Development: R&D) โดยมุ่งศึกษา พัฒนา ประเมิน และเสนอแนวทางการประยุกต์ใช้ระบบการสอนที่เหมาะสมกับบริบทของโรงเรียนพระปริยัติธรรม ผลการวิจัยสรุปตามวัตถุประสงค์การวิจัยได้ดังนี้

1. ผลการศึกษาค้นคว้าความรู้ทั่วไปของระบบการสอนสังคมศึกษาวิชาพระพุทธศาสนา

ผลการศึกษาพบว่า การจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในปัจจุบันยังเน้นการบรรยายและการท่องจำเป็นสำคัญ แม้ว่าจะมีการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในระดับมาก แต่การส่งเสริมการคิดวิเคราะห์ การมีส่วนร่วมของผู้เรียน และการใช้สื่อหรือนวัตกรรมทางการศึกษายังไม่สอดคล้องกับบริบทของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 จึงมีความจำเป็นในการพัฒนาระบบการสอนที่บูรณาการหลักพุทธวิธีการสอนเข้ากับกระบวนการเรียนรู้สมัยใหม่ แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเกี่ยวกับสภาพการจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา (1) การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม ค่าเฉลี่ย $\bar{x}=4.42$, S.D.=0.58 ระดับความคิดเห็น มาก (2) การส่งเสริมการคิดวิเคราะห์ของผู้เรียน ค่าเฉลี่ย $\bar{x}=4.15$, S.D.=0.67 (3) การใช้สื่อและนวัตกรรมทางการศึกษา ค่าเฉลี่ย $\bar{x}=3.98$, S.D.=0.71 (4) การเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วม ค่าเฉลี่ย $\bar{x}=4.36$, S.D.=0.61 (5) ความสอดคล้องของเนื้อหากับชีวิตประจำวัน ค่าเฉลี่ย $\bar{x}=4.48$, S.D.=0.55

2. ผลการพัฒนาค้นคว้าความรู้ทั่วไปของระบบการสอน ผลการพัฒนาพบว่า สามารถพัฒนาระบบการสอน “BCK Model” ได้อย่างเป็นระบบ โดยบูรณาการหลักพุทธวิธีการสอน 4 ประการ ได้แก่ สันติสนทนา สมาทปนา สมุตเตชนา และสัมปหังสนา ร่วมกับแนวคิดการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์และการบูรณาการองค์ความรู้สู่การปฏิบัติจริง ส่งผลให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วมและสามารถประยุกต์ใช้หลักธรรมในชีวิตประจำวันได้ ผลการพัฒนาระบบการสอน “B C K Model”

องค์ประกอบของรูปแบบ

รายละเอียด

B : Buddhist Teaching

การจัดการเรียนรู้ตามหลักพุทธวิธีการสอน 4 ประการ

C : Constructive Learning

การสร้างองค์ความรู้ผ่านกิจกรรมและการมีส่วนร่วม

K : Knowledge Integration

การบูรณาการความรู้สู่การปฏิบัติในชีวิตประจำวัน

ผลที่เกิดขึ้นผู้เรียนมีความเข้าใจหลักธรรมและสามารถประยุกต์ใช้ได้จริง

3. ผลการประเมินหรือรับรองระบบการสอน ผลการประเมินโดยผู้เชี่ยวชาญ พบว่า ระบบการสอนที่พัฒนาขึ้นมีความเหมาะสมโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งด้านองค์ประกอบของระบบกิจกรรมการเรียนรู้ สื่อและนวัตกรรม และความเป็นไปได้ในการนำไปใช้ในระดับมาก

ตารางที่ 1 ผลการประเมินความเหมาะสมของระบบการสอนโดยผู้เชี่ยวชาญ

รายการประเมิน	$\bar{X}$	S.D.	ระดับความเหมาะสม
ความเหมาะสมขององค์ประกอบระบบการสอน	4.67	0.49	มากที่สุด
ความสอดคล้องของกิจกรรมการเรียนรู้	4.56	0.51	มากที่สุด
ความเหมาะสมของสื่อและนวัตกรรม	4.44	0.53	มาก
ความเป็นไปได้ในการนำไปใช้จริง	4.61	0.50	มากที่สุด
ประโยชน์ต่อผู้เรียน	4.72	0.46	มากที่สุด
รวม	4.60	0.50	มากที่สุด

4. ผลการเสนอแนะทางการประยุกต์ใช้ระบบการสอน ผลการสัมภาษณ์ผู้บริหารและครูผู้สอน พบว่า ระบบการสอนตามหลักพุทธวิธีการสอน 4 ประการ มีความเหมาะสมต่อการนำไปใช้ทั้งในโรงเรียนพระปริยัติธรรมและโรงเรียนทั่วไป โดยควรส่งเสริมกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นการลงมือปฏิบัติจริง การใช้สื่อดิจิทัล และกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์ เพื่อส่งเสริมการคิดวิเคราะห์ การมีส่วนร่วม และการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมแก่ผู้เรียน

ตารางที่ 2 ผลการสังเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์ผู้บริหารและครูผู้สอน

ประเด็น	สรุปผล
ด้านการจัดการเรียนรู้	ควรเน้นกิจกรรมที่ผู้เรียนลงมือปฏิบัติจริง
ด้านผู้เรียน	ผู้เรียนมีความสนใจและมีส่วนร่วมมากขึ้น
ด้านหลักพุทธวิธีการสอน	สามารถเชื่อมโยงกับบริบทชีวิตประจำวันได้ดี
ด้านการประยุกต์ใช้	เหมาะสมกับโรงเรียนพระปริยัติธรรมและโรงเรียนทั่วไป
ข้อเสนอแนะ	ควรพัฒนาสื่อดิจิทัลและกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์เพิ่มเติม

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัยเรื่อง “ระบบการสอนสังคมศึกษาวิชาพระพุทธศาสนาตามหลักพุทธวิธีการสอน 4 ประการ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพิจิตร จังหวัดพิจิตร” สามารถอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยได้ดังนี้

ประการที่ 1 ผลการวิจัยพบว่า การจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในปัจจุบันยังคงประสบปัญหาในด้านรูปแบบการสอนที่เน้นการบรรยายและการท่องจำมากกว่าการส่งเสริมกระบวนการคิดและการมีส่วนร่วมของผู้เรียน ส่งผลให้ผู้เรียนไม่สามารถเชื่อมโยงหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไป

ประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างเป็นรูปธรรม ผลการวิจัยดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงความจำเป็นในการพัฒนาระบบการสอนที่ตอบสนองต่อบริบทของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ และส่งเสริมการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) ที่มุ่งให้ผู้เรียนเกิดกระบวนการคิด วิเคราะห์ และสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง

ประการที่ 2 ผลการวิจัยพบว่า การจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในปัจจุบันยังคงประสบปัญหาในด้านรูปแบบการสอนที่เน้นการบรรยายและการท่องจำมากกว่าการส่งเสริมกระบวนการคิด และการมีส่วนร่วมของผู้เรียน ส่งผลให้ผู้เรียนไม่สามารถเชื่อมโยงหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างเป็นรูปธรรม ผลการวิจัยดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงความจำเป็นในการพัฒนาระบบการสอนที่ตอบสนองต่อบริบทของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Bonwell และ Eison, (1991) ที่เสนอว่าการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) เป็นกระบวนการจัดการเรียนรู้ที่มุ่งให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการคิด วิเคราะห์ อภิปราย และลงมือปฏิบัติจริง แทนการรับรู้ข้อมูลแบบทางเดียวจากการบรรยาย ส่งผลให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจอย่างลึกซึ้งและสามารถประยุกต์ใช้ความรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับแนวคิดของ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) (2546) ที่กล่าวว่า การศึกษาตามแนวพระพุทธศาสนามุ่งพัฒนาปัญญาและการนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต โดยการจัดการเรียนรู้ควรเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้คิด พิจารณา และปฏิบัติด้วยตนเอง มากกว่าการท่องจำเนื้อหาเพียงอย่างเดียว เพื่อให้เกิดความเข้าใจอย่างแท้จริงและสามารถพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมควบคู่กับการดำเนินชีวิตในสังคมได้

ประการที่ 3 ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาระบบการสอน “B C K Model” สามารถดำเนินการได้อย่างเป็นระบบ โดยมีองค์ประกอบสำคัญ ได้แก่ B : Buddhist Teaching, C : Constructive Learning และ K : Knowledge Integration ซึ่งเป็นรูปแบบที่บูรณาการหลักพุทธวิธีการสอน 4 ประการเข้ากับแนวทางการเรียนรู้สมัยใหม่ได้อย่างเหมาะสม ทั้งนี้ หลักพุทธวิธีการสอน 4 ประการ ได้แก่ สันติสนา สมาทปนา สมุตเตสนา และสัมปหังสนา เป็นกระบวนการสอนที่ช่วยให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจ เห็นคุณค่า มีกำลังใจ และเกิดความสุขในการเรียนรู้ ส่งผลให้การจัดการเรียนการสอนมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ (Constructivism) ที่เน้นให้ผู้เรียนมีบทบาทสำคัญในการสร้างองค์ความรู้จากประสบการณ์และการลงมือปฏิบัติจริง

ประการที่ 4 ผลการประเมินความเหมาะสมของระบบการสอนโดยผู้เชี่ยวชาญ พบว่า ระบบการสอนที่พัฒนาขึ้นมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งด้านองค์ประกอบของระบบ กิจกรรมการเรียนรู้ การใช้สื่อ และนวัตกรรม ตลอดจนความเป็นไปได้ในการนำไปใช้จริง ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากรูปแบบการสอนดังกล่าวได้รับการออกแบบให้สอดคล้องกับบริบทของโรงเรียนพระปริยัติธรรมและธรรมชาติของผู้เรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น อีกทั้งยังเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้มากขึ้น จึงส่งผลให้เกิดการเรียนรู้ที่มีความหมายและสามารถพัฒนาทักษะทางสังคม คุณธรรม และจริยธรรมควบคู่กัน

ประการที่ 5 ผลการวิจัยเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์ผู้บริหารและครูผู้สอน พบว่า ระบบการสอนตามหลักพุทธวิธีการสอน 4 ประการช่วยสร้างบรรยากาศแห่งการเรียนรู้ที่เอื้อต่อการพัฒนาผู้เรียน ผู้เรียนมีความสนใจในการเรียนมากขึ้น กล้าแสดงความคิดเห็น และสามารถนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ ผลการวิจัยดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า การบูรณาการหลักธรรมทางพระพุทธศาสนากับกระบวนการจัดการเรียนรู้สมัยใหม่ ไม่เพียงแต่ช่วยพัฒนาด้านความรู้เท่านั้น แต่ยังช่วยส่งเสริมการพัฒนาด้านจิตใจ คุณธรรม และการดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างเหมาะสม

โดยสรุป ผลการวิจัยครั้งนี้สะท้อนให้เห็นว่า การพัฒนาระบบการสอนสังคมศึกษาวิชาพระพุทธศาสนาตามหลักพุทธวิธีการสอน 4 ประการ สามารถยกระดับคุณภาพการจัดการเรียนรู้ให้มีความสอดคล้องกับบริบทการศึกษาในปัจจุบัน ช่วยส่งเสริมทั้งด้านความรู้ ทักษะการคิด และคุณธรรมจริยธรรมของผู้เรียน อันเป็นแนวทางสำคัญในการพัฒนานวัตกรรมการเรียนรู้ทางสังคมศึกษาและพระพุทธศาสนาในอนาคต

องค์ความรู้ที่ได้

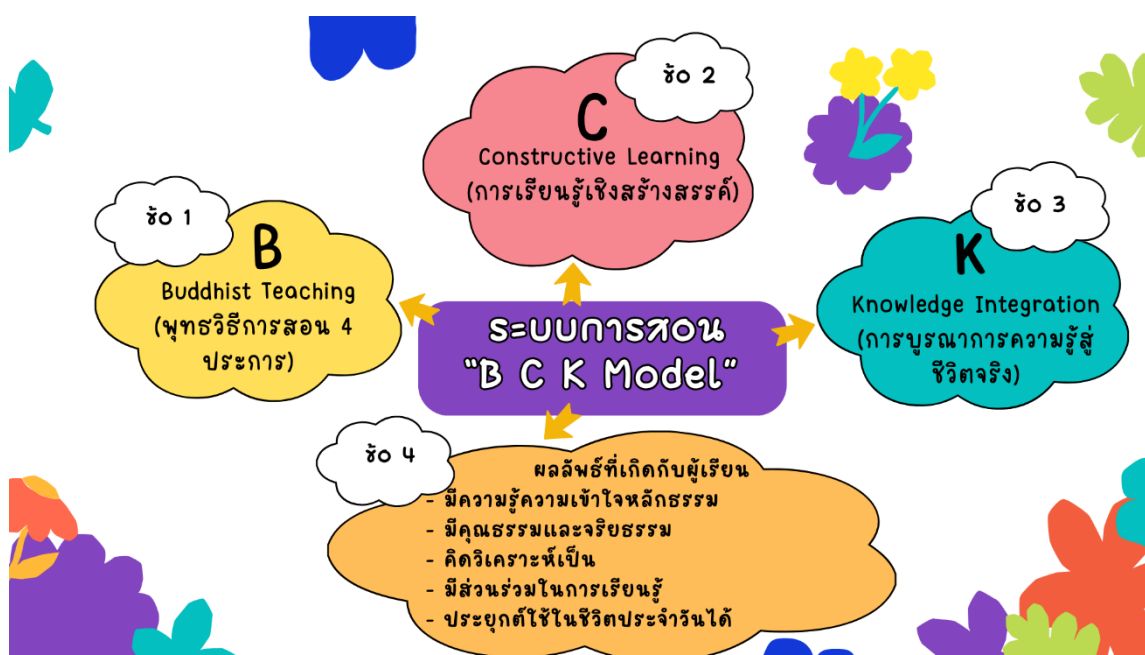
การวิจัยเรื่อง “ระบบการสอนสังคมศึกษาวิชาพระพุทธศาสนาตามหลักพุทธวิธีการสอน 4 ประการ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพิจิตร จังหวัดพิจิตร” ทำให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ด้านการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธที่สามารถบูรณาการหลักพุทธวิธีการสอนเข้ากับการเรียนการสอนสังคมศึกษาได้อย่างเป็นระบบ โดยผู้วิจัยได้สังเคราะห์องค์ความรู้เป็นรูปแบบการสอน “B C K Model” ซึ่งมุ่งพัฒนาผู้เรียนทั้งด้านความรู้ คุณธรรม จริยธรรม และการประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน รูปแบบดังกล่าวประกอบด้วย 3 องค์ประกอบสำคัญ ได้แก่

B : Buddhist Teaching การจัดการเรียนรู้ตามหลักพุทธวิธีการสอน 4 ประการ ได้แก่ 1) สันติสนา การอธิบายให้เข้าใจชัดเจน 2) สมาทปนา การจงใจให้เห็นคุณค่า 3) สมุตเตชนา การกระตุ้นให้เกิดความเพียร และ 4) สัมปหังสนา การสร้างบรรยากาศแห่งความสุขในการเรียนรู้

C : Constructive Learning การส่งเสริมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ โดยเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วม ลงมือปฏิบัติ คิดวิเคราะห์ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ และสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเองตามแนวคิดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21

K : Knowledge Integration การบูรณาการองค์ความรู้และหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ไปสู่การประยุกต์ใช้ในชีวิตจริง ส่งผลให้ผู้เรียนสามารถดำรงชีวิตอย่างมีคุณธรรม มีเหตุผล และอยู่ร่วมกับสังคมได้อย่างเหมาะสม

จากการสังเคราะห์องค์ความรู้ดังกล่าว ดังนี้

ภาพที่ 2 องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้สะท้อนให้เห็นว่า การจัดการเรียนรู้วิชาพระพุทธศาสนาที่บูรณาการหลักพุทธวิธีการสอนร่วมกับแนวคิดการเรียนรู้สมัยใหม่ สามารถช่วยพัฒนาผู้เรียนได้ทั้งด้านพุทธิพิสัย ทักษะพิสัย และจิตพิสัย อีกทั้งยังเป็นแนวทางสำคัญในการพัฒนานวัตกรรมการสอนสังคมศึกษาให้สอดคล้องกับบริบทการศึกษาในยุคปัจจุบันได้อย่างเหมาะสม

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 สถานศึกษาควรส่งเสริมการจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาโดยบูรณาการหลักพุทธวิธีการสอน 4 ประการร่วมกับกระบวนการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) เพื่อพัฒนาทั้งความรู้ คุณธรรม และทักษะการคิดวิเคราะห์ของผู้เรียนอย่างสมดุล

1.2 หน่วยงานทางการศึกษาควรสนับสนุนการพัฒนาสื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยีทางการศึกษา ที่สอดคล้องกับบริบทของผู้เรียนในยุคดิจิทัล เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการจัดการเรียนรู้วิชาพระพุทธศาสนา ให้เกิดความน่าสนใจและสามารถประยุกต์ใช้ได้จริง

1.3 ควรมีการพัฒนาศักยภาพครูผู้สอนด้านการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ตามหลักพุทธวิธีการสอน รวมทั้งการวัดและประเมินผลที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เพื่อให้การจัดการเรียนรู้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

2. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

2.1 โรงเรียนพระปริยัติธรรมและสถานศึกษาระดับมัธยมศึกษาสามารถนำรูปแบบการสอน “B C K Model” ไปประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาและรายวิชาสังคมศึกษาอื่นๆ ได้ตามบริบทของสถานศึกษา

2.2 ครูผู้สอนควรออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการคิด วิเคราะห์ อภิปราย และลงมือปฏิบัติจริง เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ที่มีความหมายและสามารถเชื่อมโยงกับชีวิตประจำวันได้

2.3 การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ควรเน้นการสร้างบรรยากาศแห่งความสุข ความเข้าใจ และแรงจูงใจในการเรียนรู้ตามแนวทางพุทธวิธีการสอน เพื่อช่วยพัฒนาทัศนคติที่ดีต่อการเรียนวิชาพระพุทธศาสนา

3. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

3.1 ควรศึกษาการพัฒนาระบบการสอนตามหลักพุทธวิธีการสอนในระดับการศึกษาอื่น เช่น ระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย หรือระดับอุดมศึกษา เพื่อเปรียบเทียบผลการเรียนรู้ในแต่ละช่วงวัย

3.2 ควรศึกษาการประยุกต์ใช้รูปแบบ “B C K Model” ร่วมกับเทคโนโลยีดิจิทัลหรือแพลตฟอร์มการเรียนรู้ออนไลน์ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการจัดการเรียนรู้ในยุคดิจิทัล

3.3 ควรมีการวิจัยติดตามผลระยะยาวเกี่ยวกับพฤติกรรม คุณธรรม และการนำหลักธรรมไปใช้ในชีวิตประจำวันของผู้เรียนหลังได้รับการจัดการเรียนรู้ตามรูปแบบดังกล่าว เพื่อประเมินผลลัพธ์เชิงพฤติกรรมอย่างต่อเนื่อง

บรรณานุกรม

กระทรวงศึกษาธิการ. (2551). *หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551*. กรุงเทพฯ: ศูนย์ สภา ลาดพร้าว.

- ชนิสรา อริยะเดชซ์. (2563). การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามแนวทฤษฎีการสร้างความรู้บูรณาการหลักไตรสิกขา เพื่อส่งเสริมทักษะการคิดวิเคราะห์กลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์ เรื่องการหาร สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4. *วิจัยในชั้นเรียน*. (ครูชำนาญการพิเศษ), โรงเรียนเทศบาลวัดเหนือ เทศบาลเมืองร้อยเอ็ด จังหวัดร้อยเอ็ด.
- ชัยยงค์ พรหมวงศ์. (2540). *ชุดการสอนระดับประถมศึกษา*. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ธนิชพร เกตุคง และพระครูอนุกุลกัลยาณกิจ. (2567). การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการดำเนินชีวิตอย่างมีความสุข. *วารสาร มจร สุปรรณบุรีปริทรรศน์*, 3(1): 15-27.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2544). *ธรรมานุญชีวิต พุทธจริยธรรมเพื่อชีวิตที่ดีงาม*. พิมพ์ครั้งที่ 34. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2546). *สู่การศึกษาแนวพุทธ*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: กระทรวงศึกษาธิการ.
- พระมหาสาธิต เมธีจรรยาภรณ์. (2561). รูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมทักษะทางปัญญาในการคิดวิเคราะห์ด้วยหลักพุทธธรรมของนิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. *วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์*, 7(3): 133-146.
- เมธินี วงศ์วานิช รัชมการภรณ์. (2558). การจัดการเรียนการสอนตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา: การสังเคราะห์งานวิจัย. *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยอีสเทิร์นเอเซีย ฉบับสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์*, 5(2): 328-342.
- Bonwell, C.C.; & Eison.J.A. (1991). *Active Learning: Creative Excitement in the Classroom*. ASHE-ERIC Higher Education Reports No. 1. Washington, D.C.